

Sint-Truidense burgerwachten krijgen hulp in Remersdaal - augustus 1914¹

Bedrijf Frans Claes, Burgerwachten

In Sint-Truiden bestond sinds 1897 een actieve Burgerwacht² die instond voor de bescherming van de bezittingen van de burgers, het bestrijden van sociale onlust en het verdedigen van het Belgische grondgebied. De Burgerwacht bereidde zich op deze taken voor door wekelijkse oefeningen en deel te nemen aan schietwedstrijden. Voor de gewone man in de straat leek deze Burgerwacht op een operetteleger door hun kledij, met als voornaamste kenmerk de bolhoed met pluim. De leden van de Burgerwacht namen hun taak met de nodige ernst op en zagen hun lidmaatschap als een erezaak.

Na de mobilisatie van het Belgisch leger begin augustus 1914 stond de Burgerwacht voor de opdracht het binnenvallende Duitse leger tegen te houden. In de meeste Belgische steden werd de Burgerwacht echter snel ontbonden omdat de stedelijke overheid geen risico's wou nemen. De Sint-Truidense Burgerwacht was de uitzondering op de regel en nam zijn verdedigende opdracht met de nodige ijver ter harte.

Twee Duitse ruitersdivisies onder leiding van de Höhere Kavallerie Kommandeur 2. von der Marwitz moesten bij het uitbreken

van de vijandelikheden in augustus 1914 verkennen in de richting van Brussel en Antwerpen. Al op 5 augustus zetten ze dieptepatrouilles en verkenningsskadrons over de Maas, maar door vertraging in de 'coup de main' naar de vesting Luik, kon het gros van deze 10.000 man sterke troepenmacht slechts op 8 augustus 's avonds over een pontonbrug te Lixhe Haspengouw binnentrekken.

Het Belgische Groot Hoofdkwartier in Leuven besliste na dit dreigende nieuws om de enige Belgische ruitersdivisie, op rustdag in Sint-Truiden, 's morgensvroeg zondag 9 augustus terug te trekken achter de Getelinie. Zondag 9 augustus leverde de Burgerwacht dan ook strijd tegen de Duitse patrouilles.

Het oprukkende Duitse leger werd zo een ganse dag aan het lijntje gehouden. De Duitsers verloren verscheidene ruiters in tegenstelling tot de Burgerwacht die zonder noemenswaardige verliezen de avond haalde. Deze schermutseling kostte wel aan zeker twintig burgerslachtoffers het leven. Na de nodige intimidatie van het Duitse veldgeschut dat de stad Sint-Truiden

¹ Dit artikel verscheen eerder in D'r Koeënwoof van Heem en Natuur Voeren; D'r Koeënwoof, 36 – 2015, pagina 10-13.

Mark Dusar is bestuurslid van Geschied- en oudheidkundige kring Sint-Truiden en vrijwilliger bij Erfgoed Haspengouw.

² KB. op de organisatie van de Burgerwacht van 9 september 1897.

In gemeenten met meer dan 10.000 inwoners was er een actieve burgerwacht en in kleinere gemeenten een passieve burgerwacht. Deze laatste werd geactiveerd bij oorlog.

beschoot, hield de Burgerwacht zijn tegenstand voor bekeken. Er werd 's avonds onder bedreiging van ergere beschietingen onderhandeld tussen de stedelijke overheid en het Duitse leger. De stad gaf zich in de late avond over aan onderhandelaar von Waldau, stafchef van von der Marwitz. Eén van de voorwaarden was dat de Burgerwacht zijn weerstand zou staken en zich laten ontwapenen. De burgerwachten boden de volgende morgen hun wapens aan in het stadhuis op de Grote Markt en gingen zich presenteren bij de Duitse 2de divisie, op de Tongersesteenweg. De 122 burgerwachten³ verwachtten zich aan een flinke bolwassing maar het draaide volledig anders uit! De Burgerwachten werd tegen alle afspraken in aangehouden als krijgsgevangenen en dadelijk te voet afgevoerd richting Duitsland. De burgerwachters waren totaal het noorden kwijt en niet voorzien op deze voettocht. Heel wat mannen hadden nog niet gegeten of liepen er nauwelijks gekleed en op slecht schoeisel bij.

Onder begeleiding van een escorte 'Leibhuzaren' marcheerde de Sint-Truidense Burgerwacht richting Borgloon, Tongeren, Glons en verder richting Lixhe⁴ om daar via de pontonbrug de Maas over te steken. Op enkele plekken, Hoepertingen, Borgloon en Tongeren kregen ze iets te drinken en te eten

van medeburgers. 's Avonds rond 22u30 bereikten de burgerwachters uitgeput en hongerig het uitgebrande Moelingen. Volgens sommige dagboekschrijvers werden ze voor dat ze zich te rusten konden leggen in een Duits kampement nog een paar maal rond het brandende Moelingen gestuurd.⁵ De volgende dag, dinsdag 11 augustus, werd reeds om 6u 's morgens vertrokken verder richting Duitsland. Men liep langs de Schansweg, Voerstraat langs de Hollandse grens en op de berm om de Duitse troepen niet te hinderen richting 's Graven-Voeren en verder naar Schophem. In Sint-Martens-Voeren zien de Sint-Truidense burgerwachters in de verte Aubel branden. Met de nodige haast werd er verder langs Knap richting Sint-Pieters-Voeren gestapt. Van enige bevoorrading was er onderweg geen sprake. De grote groep burgerwachters stapte verder langs Zwaen en kon eindelijk een rustpauze houden op Blankenstein. Uitgeput en vooral hongerig werd er na de korte rustpauze verder gestapt via Kultjen naar Remersdaal. Het toeval speelde hier in de kaart van de uitgeputte burgerwachten. In Remersdaal⁶ was EH. Theodore Janssen⁷, de oud-kapelaan van Halmaal een gehucht van Sint-Truiden, sinds 1906 pastoor. Toen hij hoorde en zag dat de Sint-Truidense Burgerwacht door zijn parochie

³ Mark DUSAR, nieuw samengestelde ledenlijst Burgerwacht Sint-Truiden, twaalf officieren en 110 burgerwachters, later in de maand augustus zullen nog 20 burgerwachters aangehouden worden en in 'la Chartreuse' in Luik gevangen gehouden worden.

⁴ Majoor en burgemeesterszoon Paul Cartuyvels, hoofd van de Burgerwacht sinds mei 1912, was er uiteraard bij. Hij schrijft in zijn rapport einde 1918: 'On nous obligea à faire la route d'Aix en deux jours, et lorsque le premier soir nous arrivâmes, toujours à jeun et exténués à Lixhe, on m'obligea à paraître devant le commandant de ce camp, qui feignit de se plaindre de n'avoir plus à cette heure tardive, de quoi nous nourrir; ik voulait nous recevoir conformément à la culture allemande, et pour que nous pu(i)ssions être bien nourris, il allait nous envoyer au camp suivant; je lui fis remarquer que nous étions tous très fatigués; cela ne fait rien, dit-il, je vais vous donner une escorte fraîche... et puis vous allez traverser Moulant qui brule, c'est très intéressant. De fait nous fumes conduits, ce soir là, et très allègrement... par dessus les terrains dévastés, et sur des tombes fraîchement creusées, dans l'obscurité la plus profonde jusque Fouron; mais nous n'y reçûmes pas davantage à manger. Il est vrai qu'en passant la meuse au pont de bateaux on nous avait passé de l'eau à boire au seau, à Aix la Chapelle on nous mit dans une cave...' CARTUYVELS.

⁵ Antoine Beckers, later hoofd van de gemeenteschool en stichter Sint-Truidens Volkstoneel, verhaalt over de nachtelijke helletocht in Moelingen: 'Verscheidene burgerwachten vielen in onmacht en werden op eene kar geladen. Rond acht uren 's avonds waren wij op de hoogte van Lixhe... Intusschen was 't donker geworden en in de verte zag men aan de overkant der Maas, de vlammen die opsloegen uit de verwoeste dorpen: Moulings, Bernau, Sint-Martens-Voeren. 'Ja, die zivilisten hatten geschossen und mann hatte ein wenig gebrant!'. Nu begon het ergste deel van den Calvarietocht! Omringd door cavalerie en infanterie ging het door een engen duisteren hollen weg, die in stijl helling naar de Maas afdaalde. In het duister weerklonk een kreet van smart. Mr. Vanmal had een steek van de lans in het been gekregen, zoodat het bloed door de broek zijpelde. Na den overtocht der Maas ging het door de verwoeste dorpen: 'Wo mann ein wenig gebrant hatte'. Geen levende ziel meer, geen beest meer in de stallen, het huisgerief buiten gesmeten, wijnflesschen lagen aan stukken op den grond, hier en daar een lijk... Sommige pachthoven stonden nog in laaie vlam. Opzettelijk werden wij tweemaal tusschen de vlammen door geleid. Het laatste en ergste uur was een marche over een hobbelig-toegeworpen loopgraaf, dit was het veertiende uur marcheeren! Om kwart na elf 's nachts kwamen wij aan in een kamp tegen Moulings, waar wij op den grond moesten slapen. 's Anderendaags (dinsdag) kregen wij een stuk brood en wat koffie. En dan vooruit naar Aken. Nog tien uren marsch en we zouden er aanlanden. Eene rustpoos werd ons gegund op de hoogte van Blankenstein. 's Middags genoten wij goede ontvangst te Remersdael, uiterste hoek van België. 's Avonds kwamen wij uitgeput en afgemat als afgejaagd vee te Aken aan. Gansch de stad was bevlagd bij de intrede der eerste gevangenen, en een weg moest er door de overbevolkte straten gebaad worden. De Duitsche barbaren leidden ons gedurende twee uren rond de stad. Beledigingen, slagen en steenen werden ons niet gespaard en met een zucht van verlichting vielen we als ontzenuwde wezens neer op het stroo in de kelders der Rotkazerne, waar wij twee dagen onderkomen vonden'. Het gaat hier om de kazerne Rote Erde te Aken.

⁶ Ook sergeant Adolphe Dams pende in een schriftje zorgvuldig zijn herinneringen aan de martelgang neer: 'Goede ontvangst in Remersdael door den Eerw. H. Pastoor Janssens oud kapelaan der Hoofdkerk ontvangen daar al wat ons harte lust. Koffie, wijn, bier, brood met vleesch, eieren, genieten daar voor de kerk meer dan een uur dienst. De soldaten die ons begeleiden zijn nu wat fatsoenlijk, spijtig dat wij zooveel omwegen moeten maken om naar Aken te gaan. Wij komen gedurig op de zelfde plaats uit na dikwijls gansche uren gemarcheerd te hebben (Deze pastoor nam ook onze adressen). Mijne voeten zijn fel gewond, het bloed vloeit langs de gaatjes weg...'

Van onderluitenant Frans Leenen, redacteur van het lokale zaterdagblad De Tram en later stadssecretaris, verschenen postuum deze mémoires: 'Te Navagne stappen wij op eene door de Duitschen aangelegde brug van booten over de Maas. Daar er nergens eenig huis te bespeuren valt zijn wij genoodzaakt onzen dorst aan het water der Maas te lesschen. Eindelijk belanden wij in een Duitsen kamp en verhopende in een welverdiende rust onze krachten die wij zoo noodig hebben te kunnen herstellen, helaas er wordt slechts gedurende enkele minuten halte gehouden, men leidt ons verder, langs een ouden weg (echte Kalvarieberg) en zoo komen wij in 't kamp van Moulant, waar wij eindelijk mogen uitrusten op den blooten grond zonder wat stroo. Rond onze groep staat een sterke wacht die ons ernstig bewaakt gedurende gansch den nacht. Dinsdag 11 Oogst: Vertrek te 7 uur na wat koffie en eene korst zwart brood gent te hebben, akelig schouwspel, waar menige traan gelaten wordt. Wij benaderen een langen steenweg welke op Hollandsch grondgebied loopt wat ons noopt op den kant der velden te gaan hetgeen den gang erg bemoeilijkt. Wij doorkruisen gansch verlaten en verwoeste dorpen: Aubel, Fouron St-Martin, Bornau bij Hagelstein enz. Remersdael: Aldaar worden wij goed ontvangen, dadelijk worden er levensmiddelen eieren en wijn uitgedeeld. Hier onthouden wij eenige namen nl., (Mr. Lintermans, E.H. Pastoor oud-kapelaan te Halmaal). Tot hiertoe kon ik goed tegen de vermoeienissen van den tocht thans voel ik mij heelemaal uitgeput en ben genoodzaakt op de kar te kruipen, die meer dan overladen lijkt. Wij doorstappen Hombourg, Bleyberg, Gemmenich, het is stikkend heet, onophoudend vragen wij om water ter verkwikking'.

⁷ Theodore Janssen (°Bree 4 november 1870 – Aubel- La Kan 5 januari 1957).

Priester Luik 1894, vicaris Aubel 1894, Herstal OLV 1898, Kapelaan Halmaal 1903, pastoor Remersdaal 1906. Rector hospitis Aubel-La Kan 1937.

stapte, riep hij al zijn parochianen op de arme stakkers eten en drinken te geven. Er werd door de inwoners van Remersdaal vlees, eieren, koffie, wijn, bier en brood aangebracht

zodat de mannen zich eindelijk konden versterken⁸. Deze voor de burgerwachters aangrijpende gebeurtenis zou voor altijd een band smeden tussen Remersdaal (nu Voeren) en

⁸ Jos Beckers van Remersdaal beleefde het zo: 'Toen men in het panorama-beeld vanuit het Rodebos een tamelijke groep mensen zag afzakken over de helling van Magnebo(s) werd ik echt benieuwd. Ik snelde door de holle wegen naar het dorp. Een honderdtal gevangenen, getooid in een soort operette-uniform trommelden samen op het kerkplein, zij mochten niet over de weg komen, maar braafkens langs de haag van de kerkweide tot tegen de muur van de oude kasteelhoeve blijven staan. Aan de toegesnelde dorpingen werd bevolen: 'eten en drinken geven'. Spontaan verschenen grote broden, goed gevulde boter- en sirooppotten; er werden dikke sneden gesmeerd op de dorpels van het schoolhuis, van café Bolsée of op eender welke vensterbank. Samen met grote koffiepoten en 'jatten' werden ferme boterhammen toegereikt aan dec hongerige mannen, onder streng toezicht van de Duitse bewakers. Wie te dicht bij de weg kwam werd teruggeduwd. Toch waren er enkele gevangenen die nogal eens durfden wenken naar kennissen of zo, dat waren precies fruitplukkers die elk jaar hun acrobatische specialiteit demonstreerden in de boomgaarden van de streek, in opdracht van fruithandelaar en siroopfabrikant de heer Jacques Bolsée. Terwijl meer en meer dorpingen bijsprongen om de Trudomannen zo goed mogelijk bij te staan, liet Burgemeester Barton Clement von Fürstenberg, een koets met eetwaren en flessen wijn aanvoeren voor de Duitse begeleiders. Zo bleef alles normaal. Na een paar uren oponthoud moesten de gevangenen weer opstappen. Zij werden meewarig lang nagekeken door de goedhartige mensen uit het kleine oude dorp.'

Deze getuigenis werd door Jaak Nijssen opgenomen in Voersprokkel nr. 30, p. 13-14. Jaak was de eerste die over de Eerste Wereldoorlog in Voeren publiceerde. In 2014 verscheen van Guido SWERON en Rik PALMANS, Door den oorlog moeten lijden. De Voerstreek in 1914-1918, Voeren: Toerisme Voerstreek vzw., 2014.

Sint-Truiden⁹. Na de tussenstop in Remersdaal werd de mars richting Aken verder gezet.

Na de middag stapten ze langs Hombourg, Plombières richting Gemmenich. De burgerwachten moesten nu langs de enige weg die richting Aken, liep onder het drielandenpunt van Vaals door en het Preuswald in. Sommige burgerwachten schreven achteraf in hun dagboek dat men hen opzettelijk via een omweg naar Aken liet stappen. Het was echter maar een indruk. Veel wegen liepen er niet door het 'Preuswald' en men mocht de Duitse troepen niet teveel hinderen tijdens hun opmars richting Maas.

's Avonds stapten de Sint-Truidense burgerwachten door een menigte, beschimpt en bekogeld met stenen, richting Rote Kazerne III in de Kroonprinsstraat. Hun ontvangst in Aken maakte een diepe indruk op hen.

Na een nachtje in de Rote Kazerne verhuisden 's woensdags 12 augustus de burgerwachten naar een andere kazerne in Aken. De volgende dag werden de Truienaren op transport gezet naar het interneringskamp Sennelager. De burgerwachten verhuisden in de volgende maanden nog regelmatig; Munster, Soltau en Magdenburg (de officieren). De burgerwachten en onderofficieren zullen nog tot 20 februari in gevangenschap blijven, de officieren tot 25 juli 1915. De voettocht van Sint-Truiden langs Voeren naar Aken en het maandenlange verblijf in gevangenschap liet zijn sporen na bij ieder van de burgerwachten. Sommige werden ziek of stierven van de ontbering in de volgende maanden en jaren, andere gingen in de Tweede Wereldoorlog in het verzet.

Mark Duser

⁹ 10 augustus 1919 werd er door het Sint-Truidense stadsbestuur en de oud-burgerwachten een herinneringsplaat op de zijgevel van 't huis Knuts op de Tongersesteenweg aangebracht om de deportatie naar Duitsland te herdenken.

Aan het gemeentehuis van Remersdaal werd eveneens een gedenkplaat aangebracht door het stadsbestuur van Sint-Truiden. Dit als blijvende herinnering aan de goedhartigheid van de Remerdaalse bevolking voor de Sint-Truidense Burgerwacht.

Artikel uit De Tram (Sint-Truidense weekkrant) naar aanleiding van het bezoek aan Remersdaal

9 augustus 1919: 'In stillen eenvoud hadden zij meenen hunne dankbetuigingen te gaan aanbieden, doch te Remersdaal wachtte hen eene geestdriftige en prachtige ontvangst. Aan de grens van het dorp werden zij verwelkomd door den Hr Baron van Furstenberg, Burgemeester, en den Gemeenteeraad, en afgehaald door eenen stoet, samengesteld uit ruiters, muziek, verscheidene maatschappijen, de schoolkinderen enz., welke hen leidde naar de kom van 't dorp. Praalbogen waren in het dorp opgericht en aan alle huizen wapperde de nationale driekleur... Namens de Burgerwacht, werd aan de Gemeenteoverheid eene marmeren herinneringsplaat overhandigd, alsmede een gedenkschrift voor de archieven der gemeente, dragend het handteken van al de Burgerwachten, en eene som van fr. 1000,00 aan te wenden voor een liefdadig werk der gemeente...' Onderwijzer Lenaerts en de pastoor dankten. Daarna rijkelijk gastmaal in een fris opgesmukte houten loods, druk bezoek van de koffiehuizen, rondedansen op het dorpsplein.

Op initiatief van Truinenaar Romain Boyen werd de gedenkplaat uit 1919 tegen de gevel van het Remersdaalse gemeentehuis afgehaald en gerenoveerd in augustus 1998, tachtig jaar na het einde van de Eerste Wereldoorlog. Enkele dagen later kwam een delegatie in twee autobussen vanuit Sint-Truiden de plaat terugbrengen. Ze stond onder leiding van burgemeester Ludwig Vandenhove, met afvaardiging van politie, brandweer, militaire school Saffraanberg en vaderlandslievende verenigingen. Romain Boyen, was in Sint-Truiden de oprichter van de wapen- en ruilbeurs Militaria in 1986 en de Heemkundige Kring Groot-Sint-Truiden in 1996. Zijn grootvader Guillaume hoorde bij de burgerwachten. De plaat was op 3 augustus 1919 aan Remersdaal geschonken om geplaatst te worden aan den hoofdgevel van het Gemeentehuis.

Rik PALMANS, Voeren ontvangt Truinese delegatie. Gedenksteen teruggebracht naar Remersdaal, in Het Nieuwsblad, 17 augustus 1998.

In augustus 2002 werd de zuster-plaat in Sint-Truiden die in 1940 was weggenomen om de Duitsers 'niet op stang te jagen' en op de zolder van het stadhuis stof verzamelde, terug geplaatst langs de Tongersesteenweg, voorafgaand aan het intussen traditionele jaarlijkse bezoek aan Voeren. Op vraag van het nieuwe gemeentebestuur onder leiding van burgemeester Broers van Voerbelangen kwam er in het gemeentehuis te 's Gravenvoeren een nieuwe zwart marmeren plaat naar ontwerp van Jos Schrijnemakers.